

Papolc mai templomának megépítése

Amint arra már utaltunk, egy új templom építése 1881-ben elhatározott, de már annak előtte évekkel latolgatták ennek a lehetőségét a presbiterok. 1878. november 10-én az alábbi bejegyzést rögzítették a jegyzőkönyvbe: „*Tárgyaltatott a templomépítés ügye mire vonatkozólag egyházmegyei képviselőnk, Imre Mózes a közelebről tartott egyházmegyei gyűlésen kapott utasítás folytán, melynek értelmében a szükséges okmányok kiállítása és azoknak egy folyamodáshoz csatolása mellett az egyházkerületi közgyűléshez lehet folyamodni, és azon egyházi közpénztárból, amelyből az egyházak részére évenként kiadatni szokott, egyházközségük részére is templomépítésre évi segélyt remélhetnének. (...) Ami pedig az egyházközségnek és egyeseinek az építéshez járulását illeti, meghatározatik: az egyesekre kivetendő rovatal útján 2000 forint; a Magtárból 1000 forint; minden fa, deszka és lécs, kő és fűvénny az építkezés rendelkezésére áll. Minthogy az anyagok összehordozásával a marhát tartó gazdák túl lesznek terhelve, tehát a gyalogszeresek összesen 600 napszámot, vagy minden egyes napszámnak 40 krajcár megváltását leróni köteleztetnek. A költségvetésben kiderülendő s a fenni módon fedezetlen mennyiség segélyképpen kéresek az egyházi főtanácstól.*”¹¹⁷

Három évvel később, 1881. december 31-én az egyház vezetőségének már komoly tervei vannak az építendő templom milyenségére, az építkezés költségeire, módjára nézve. A jegyzőkönyv erre így emlékezik: „*Az új templomnak – tekintve a lelkek számát, és tekintve azon szerencsétlenségeket, melyek a nem eléggé tágas közhelyekből valamely váratlan veszély alkalmával való hirtelen menekülésnél elő szoktak fordulni – bizottságunk véleménye szerint 13 öl hosszú, 6 öl széles és 5 öl magas belvilágúnak kell lennie.*

Az építési költségek forrását képezi a régi templom anyagának felhasználása mellett: 1. a Magtárból remélhető mintegy 2000 forint; 2. az államsegélyből jöhető 5-600 forint; 3. a rovatal útján beszédendő 4-5000 forint; 4. a község tagjai által adandó anyagok: fuvar és kézi napszámok.

Az építésnél szükséges fuvar és más napszámok, s a község által kiállítandó anyagokon kívül, bizottságunk az egyes tagok anyagi tehetségéhez mérten vélte legcélszerűbben kivetni, s ez alapon öt osztályt állított

fel, úgymint: 40, 30, 20, 10 és 5 forintos osztályokat... ”¹¹⁸ Eszerint osztályozták a község teljes református lakosságát. A kivetett rovatal befizetésére két év határidőt jelöltek ki (1882-83), s ez alatt a két év alatt két-két részletben lehetett törleszteni a megszabott pénzösszeget. Azonban a lakosság nehéz anyagi körülményei miatt eltolódott ez a határidő 1883-1884-re, majd 1886-1890-re, s így a templomépítési munkálatok sem kezdődhettek el, noha már halaszthatatlannak bizonyultak.

Az 1884. november 12-i jegyzőkönyv tanúsága szerint még mindig nincs elegendő anyagi alap a templomépítésre: *„A mostani több elemi csapások által, a tervbe vett templomépítés el kell, hogy odáztassék... ”* – szögezték le a presbiterek.¹¹⁹

A pénz ezt követően is nehezen gyűlt. A falu határának arányosítása, a közerdők felmérése, a lakosság kiszorítása a hajdani közföldekről végzetesen elszegényítette Papolc lakosságát. A templom újjáépítéséhez szükséges pénzt képtelenek voltak előteremteni a lakosok. Az még hat évvel később sem állt rendelkezésre, noha a templom átépítése nem türt halasztást. 1890. január 12-én a presbitérium ülésén többen is hozzászóltak a kérdéshez. E téren Imre Mózes indítványát megfontolásra javasolták: *„Indítványozza Imre Mózes atyánkfia: Tekintettel arra, hogy templomunk csaknem használhatatlan állapotban van, továbbá tekintettel arra, hogy a templomépítési alapunk csak részben fedezheti az építés költségeit, s az eddigi alapon sok időt venne igénybe azon alap teljes kiegészítése, s a hatóság pedig valószínűleg be fogja záratni templomunkat – miszerint meglévő templomépítési alapunk kiegészítésére vétessék kölcsön fel az építési alapból. Egyházközségi közgyűlésünk már régen szükségét érez amiatt, hogy templomunk többé veszély nélkül magasztos céljaira nem használható. Politikai hatóságunk is több ízben felszólított intézkedni, hogy mielőtt jogánál fogva betiltanák az isteni tisztelet megtartását összemórással fenyegető templomunkban, azelőtt tegyünk lépéseket más alkalmas helyiség keresésére. De mivel községünkben isteni tisztelet tartására alkalmas helyiség nincs, kényszerítve érzi magát egyházközségünk mindent megtenni rozzant temploma újjáépítéséért ”.*¹²⁰

Az építési alapból 5000 forintos kölcsön felvételét határozta el az egyházközségi közgyűlés, kötelezve magát, hogy 32 éven át az említett összeg után másfél százalékot törlesztés, egy százalékot kamat címen fizet majd

vissza. 1892. szeptember 25-én már arról tudósít a presbiteri jegyzőkönyv, hogy Szász Domokos püspök megbízásából az építendő templom tervrajzát, és az építés költségtervezetét Szalay Ferenc nagyszebeni műépítész elkészítette.¹²¹

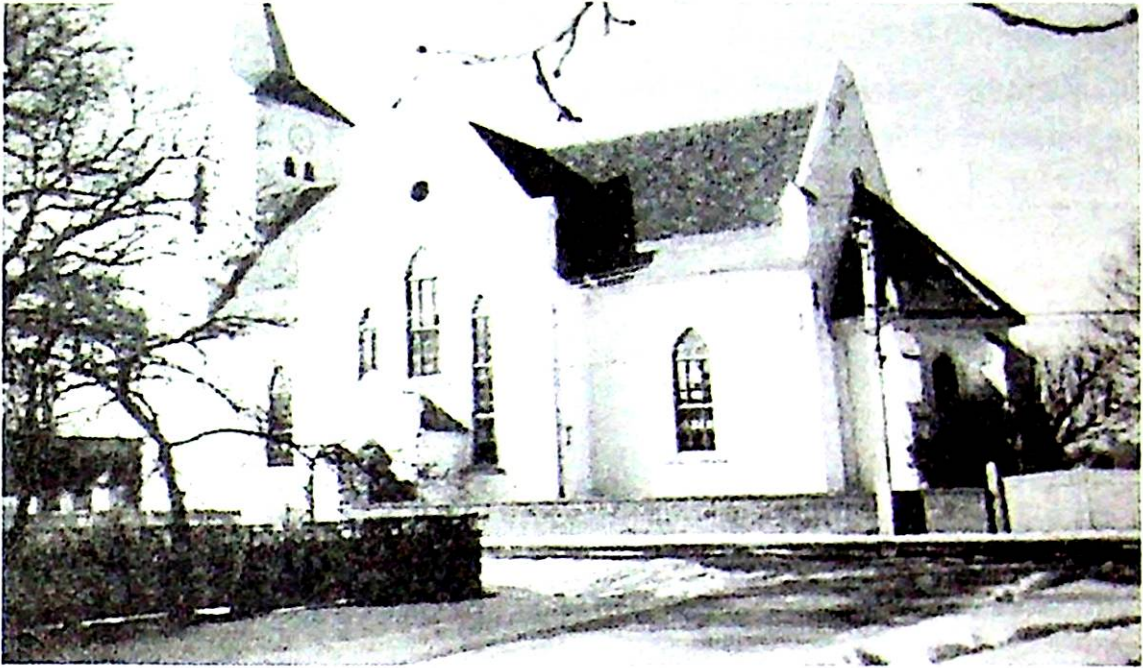
A református templom tervrajza 1893-ból

Időközben megkezdődött a szükséges építőanyag beszerzése. A faanyagot a polgári község adományozta a Közmege nevű erdőterületről. 1893. január 29-én az egyháztanács úgy döntött, hogy a templom építéséhez még folyó év tavaszán hozzákezd. Határozat született arról is, hogy a kő és faanyagot közmunka erőn az egyháztagek fogják befuvarozni. Pár nappal később, 1893. február 5-én „*azon közóhaj nyert kifejezést, hogy a templomépítéssel egyidejűleg a toronyátalakítási munkálat is vétnék fogantatba, és hogy a templom fűtőkészülékkel is láttassék el*”.¹²² A toronyátalakítás és fűtőberendezés megvalósítása végett is Szalay műépítéssel vették fel a kapcsolatot.

1894 márciusában az egyházközség megkapta az építési engedélyt. Ezután rövid időn belül hozzá is kezdtek a régi templom lebontásához.

A templomépítés munkálatait irányító mérnököt keresve, pályázati hirdetést tettek közzé a *Vállalkozók lapja* budapesti, a *Brassó* című brassói, valamint a sepsiszentgyörgyi *Székely Nemzet* című lapokban. E pá-

lyázati felhívásra Gyárfás Győző megyei főmérnök jelentkezett, akinek felügyelete alatt zajlottak az építési munkálatok. Ugyanakkor Weis Zsigmond mérnök is felajánlotta díjmentesen a szolgálatát ez ügyben. A régi templom elbontásának munkálatait, s majd az új templom építését a hívek napszámban végezték. Szigorú büntetés terhe alatt mindenki köteles volt részt venni a munkálatokban. A presbitérium ez ügyben 1894. március 7-én a következő döntést hozta: „... az igavonó marhával rendelkezők

A református templom 2000-ben

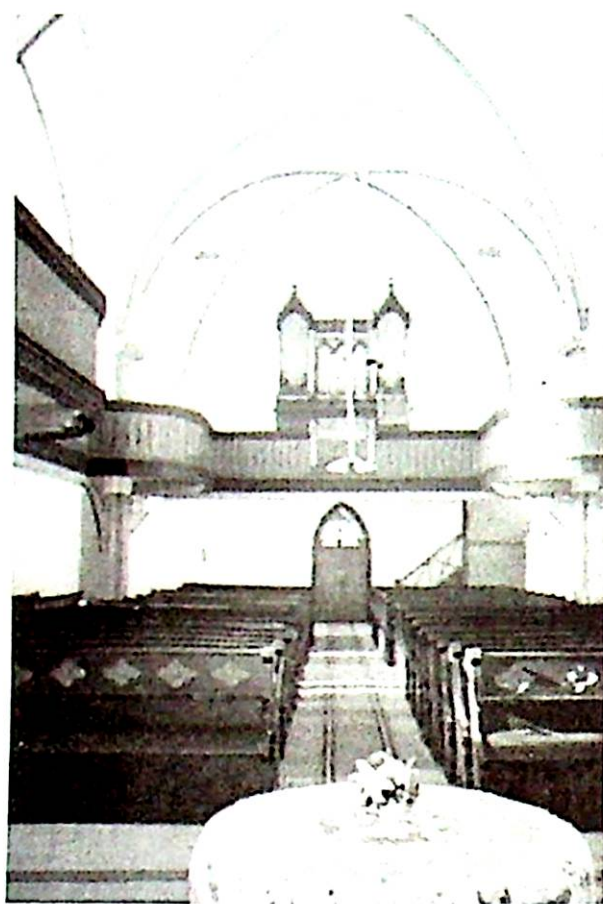
az épületfákat, deszkát, kőanyagot és a templom elbontásával keletkező törmeléket kötelesek fuvarozni. Az igavonó marhával nem rendelkezők kötelesek ugyanannyi napszámot ledolgozni kézi napszámban, mint az előbbiek. Az olyan egyháztagok, akik e kötelezettséget vonakodnak megtenni, egy-egy igás napszám után 3 forint, egy-egy kézi napszám után 1 forint büntetéspénzzel sújtandók az egyházközség javára."¹²³

A templommal egyidőben lebontották a várkerítést is. A régi templom lebontása után megkezdték, szintén közmunka erőn, az új templomhoz szükséges építőanyagok összehordását. A faanyagot a már említett Közmege nevű erdőterületről termelték ki. Feldolgozását a kommandói gyártelepen a Horn-féle cég vállalta. Az építéshez szükséges kőanyag egy része (40 köbméter) a régi templomból került ki. Nagyobb hányada,

mintegy 100 köbméter a papolci kőbányából. A homokot lécfalvi, cofalvi és teleki területről, a Feketeügy partjáról szállították, bérmentesen. Téglaletetés céljára Imre Samuel ajánlotta fel egyik kaszálóját. Az ott vetett téglák nem voltak felhasználható templomépítés céljaira.

Az építéshez szükséges anyag beszerzésével egyidőben folyt a toronyátalakítási munkálat, szintén Gyárfás Győző megyei főmérnök irányításával, Székely Károly építész tervezete alapján. Ez alkalommal három helyen vaskötéssel látták el a tornyot. A toronytetőt bádoggal fődtek be.

Miután együtt volt az építőanyag, 1894 júliusában hozzáfogtak az új templom alapjának megásásához. Augusztusban már el is kezdődhetett a

A református templom belseje

falrakás. 1894. augusztus 19-én ünnepi istentisztelet, majd az ezt követő népmulatság keretében megtörtént az alapköletétel, amely alkalommal a templom délnyugati szegletkövében, a fundamentum alján egy arra előre elkészített kőben, egy kis pléhdobozban a következő emléktárgyak helyeztetek el: egy irat, mely tartalmazza a templomépítési Magtártőke alapításának és fejlődésének történetét, továbbá azon egyesek vagy erkölcsi testületek megnevezését, kik adományaikkal a templomépítési alap növeléséhez hozzájárultak, valamint az akkori egyházi és közigazgatási hivatalnokok megemléztetését, amely iratot az említett hivatal-

nokok és presbitériumi tagok saját kezűleg aláírtak. Végül említi az irat a templom tervezőjét, építési vállalkozóját, alvállalkozóit. Az irat mellé elhelyeztek az akkor forgalomban levő réz és ezüst pénzekből egy-egy da-

rabot: 1 darab egyforintos bankjegy, továbbá a forgalomból már régebben kivont pénzek közül néhány darab 1849 évi Kossuth bankót.¹²⁴

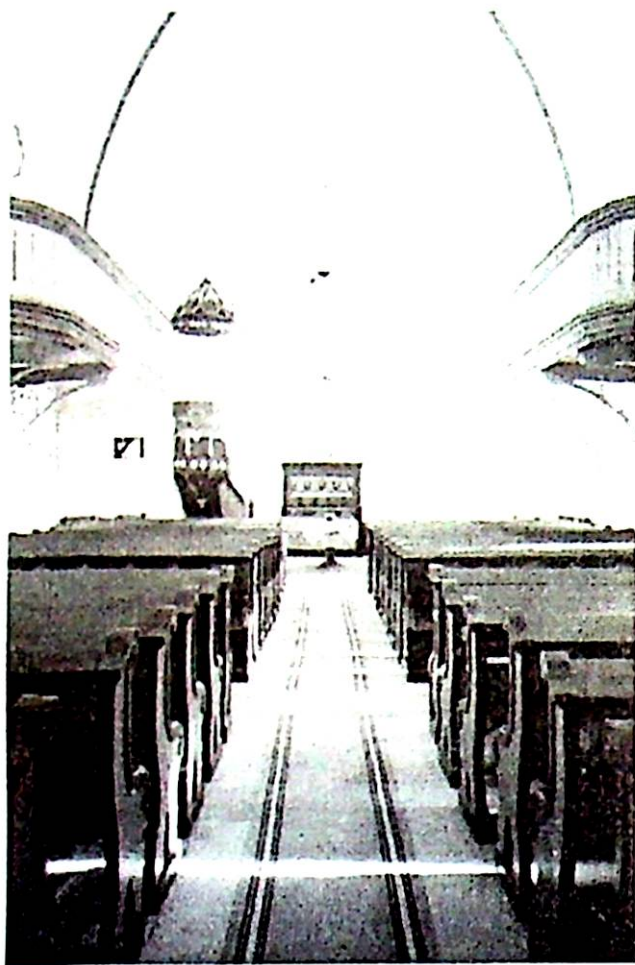
A fenebb említett irat szerint a Magtárt vagy templomépítési tőkét az egyház hívei önkéntes adakozás útján 1864-ben alapították, s azóta ők kamatoztatták, gyarapították. Ezenkívül a következő adakozók nevét sorolja fel a szóban forgó irat: Papolc község képviselőtestületét, mintegy 5000 forint adományával, az Országos Domesztika alapot, Horn Dávid fakereskedőt, mintegy 500 forint adományával, zágoni Földes Bálintot és Sámuel 100-100 forint adományukkal.

1895 júliusáig Bajkó Barabás vállalkozó irányításával megszakítás nélkül folytak az építkezési munkálatok. Már közel álltak a befejezéshez, amikor az említett vállalkozó visszalépett. Helyét Kreigher Péter sepsiszentgyörgyi vállalkozó foglalta el, akinek irányítása alatt tovább folytatódtak az építkezési munkálatok.

Időközben elkészült a torony is, amelyre villámhárítót szereltek. 1895. július 14-én helyezték fel a torony gömbjét. Ebbe az alábbi tárgyakat helyezték el: *„A régi gömbben talált négy darab irat, melyek tanúsága szerint a jelenleg csak javítás és átalakítás alatt álló torony épült az 1785. évben, újjátartott 1824 és 1846 években. Ez iratok magokban foglalják az azon években volt egyházi és közigazgatási tisztviselők, a presbiterek és az egyház tagjainak teljes névsorát. Ugyancsak a régi gömbben talált 13 db réz és 1 db ezüst pénzt, melyek részint Mária Terézia, részint Ferenc király idejéből valók. Egy füzet – a jelen évben készült irat – melyben az egyház régebbi történetéről és keletkezéséről van egy néhány adat felemlítve. Továbbá az elbontott régi templom és javítás alatt álló torony részletes leírása, építésének rövid története. Az egyház régebbi és jelenlegi papjainak és énekvezéreinek névsora. Úgyszintén a jelenlegi egyházi és világi tisztviselők, valamint a presbitérium teljes névsora, a községi lakosság lélekszáma, továbbá a lakosság családneveinek felemlítése, végül a községben fennálló közintézetek megnevezése. Egy másik irat – szintén a jelen évben készült – amelyben a község területi, társadalmi, és a nép foglalkozási viszonyai vannak alapos részletességgel leírva. Egy harmadik – ugyancsak a jelen évben kelt irat – melynek tartalma azonos az alapkőben elhelyezett irat tartalmával. A jelen évben forgalomban lévő réz, bronz, nikkal és ezüst pénzekből egy-egy darab. 1 db egyforintos bank-*

jegy, továbbá a múlt évben (1894-ben) forgalomból kivont négykrajcáros, húszkrajcáros, egynegyed forintos pénzekből egy-egy db. Néhány db, a forgalomból már régebb kivont de azért a jelenben is értékkel bíró ezüsthuzas és tallér, az 1848-as Kossuth bankókból egy-egy db 15 krajcáros, 30 krajcáros, 1-2-5-10 és 100 forintos bankjegyek. Úgy az alapköben, mint a torony gömbjében elhelyezett pénzek a hívek önkéntes adakozásából gyűltek össze, és az adakozók nevei az elhelyezett iratokon fel vannak említve.¹²⁵

1895 nyarán annyira előrehaladtak a templomépítési munkálatok, hogy az egyháztanács már a templom külső falának meszelését tárgyalta.

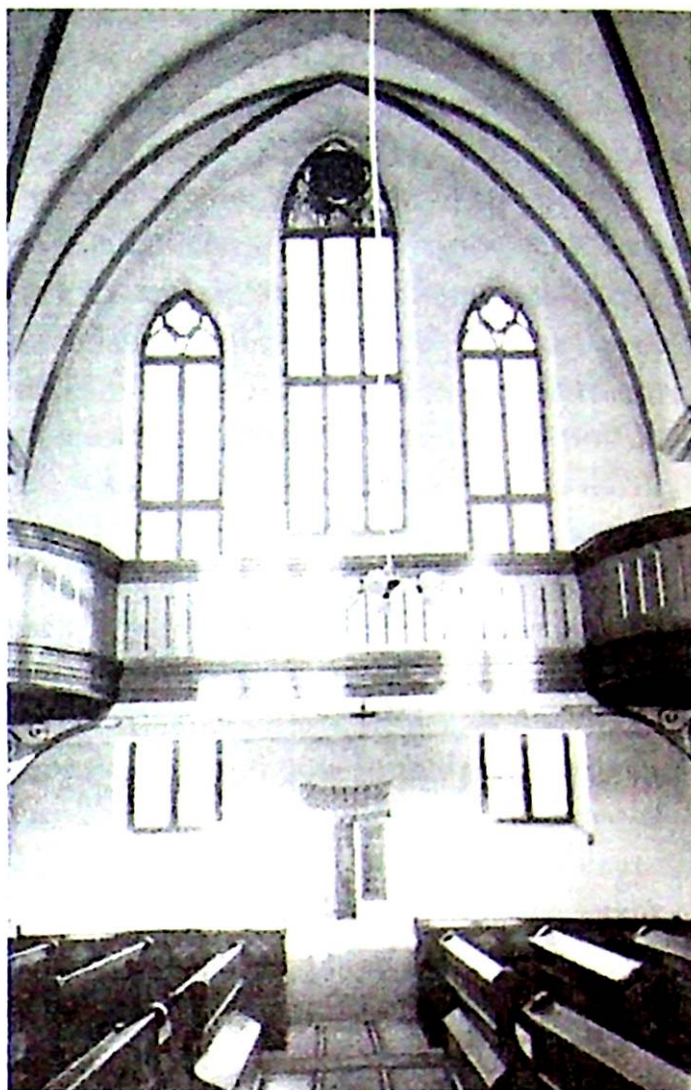
Templombelső

1895. június 5-én a következőket jegyezték fel: „Javaslatba hozatik, hogy a templom külső oldala ne fehérre, hanem valamely más színre festessék, mivel az épület magas falai az eső és napfény behatása folytán hamar megbarátnulnának, ha fehérre lennének meszelve, s az újrameszelés, avagy a gyakori meszelés igen költséges lenne. Minthogy a színes meszelés tovább fog tartani, a gyűlés elhatározza, hogy ha a változtatás 20-25 forint költség-többelnél többet nem igényel, abban az esetben kész a fehér szín helyett szalma (drapp) színre meszeltetni.”¹²⁶ A színezés költsége azonban elriasztotta a presbi-

tériumot a tervezett drapp szín választásától. 1895. július 11-i ülésükön úgy döntöttek, hogy „az anyagi viszonyokra való tekintettel kimondatik, hogy a templom külseje, amint tervezve van, fehérre meszeltessék.”¹²⁷

Terv szerint 1895 októberére a templomépítési és -berendezési munkálatoknak be kellett volna fejeződnie. Azonban csak 1896 decemberére fejeződtek be teljesen a munkálatok.

1896. május 10-én, Magyarország ezer éves fennállásának emlékeztetőre hálaadó istentisztelet, majd ezt követően egyházközségi díszközgyűlés tartott Veres Károly lelkész elnöklete alatt, melyen több, mint kétszázan vettek részt a hívek. A lelkész akkor elhangzott ünnepi beszédében többek között ezt mondta: „*Új templomunk, mely ezen jeles évben teljesen készen lesz, mely az igazi valláson és erkölcsön kívül a hazafiságnak is szent oltára leend. Magyarország fennállásának emlékére neveztessek »Milleneumi templomnak«*”.¹²⁸

Az északi hajó

Említést kell tennünk a templomépítés befejező mozzanatáról, a három évvel később lezajlott templomszentelési ünnepségről is. Anyagi okok miatt a templom elkészülte után csak három évvel később, 1899. augusztus 27-én tarthatták meg ezen nagyszabású ünnepséget, melyen jelen volt az Erdélyi Református Egyházkerület püspöke, dr. Bartók György, Kenessey Béla, a teológiai akadémia igazgatója, Nagy Károly, teológiai tanár, Péter Károly, az Orbai Egyházmegye esperese, Csia György, az

egyházmegye főgondnoka, Sándor József, az orbai választókerület országgyűlési képviselője, Szentiványi Miklós, Háromszék megye alispánhelyettese és főjegyzője, és más jeles személyiségek. Az akkor készült közös fényképük ma is a lelkészi irodában látható.

Az ünnepségről szóló részletes leírás az 1899. augusztus 28-i jegyzőkönyvben olvasható: *„1899. augusztus 26-án dr. Bartók György püspök atyánkfia, kíséretével, déli 12 órakor érkezett meg a barátosi vasúti állomáshoz, hol az Orbai Egyházmegye lelkészi kara és gondnokai jelenlétében Csia György főgondnok atyánkfia az egyházmegye nevében üdvözlő beszéddel fogadta. Fogadtatás után az e célra Papolc község ifjúságából szervezett székely egyenruhás lovasbandérium vezetése, s mintegy 30 kocsi kíséretében történt a felvonulás Papolcra. Papolc község piacterén felállított díszkapunál az egyházközösség és a polgári község nevében tiszteletes Veres Károly lelkész atyánkfia mondott üdvözlő beszédet. A nagy számmal érkezett vendégek elszállásolása után, 4-5 óra között a testületek tisztelgése következett az alábbi sorrendben: 1. az Orbai járási tanítói kör és énekvezéri kar; 2. a helyi egyházközség presbiteriuma s Papolc község előljárósága; 3. a tanuló ifjuság; végül este 8-9 óra közt a helyi dalkör tisztelgett néhány dal eléneklése közben. A fogadók, üdvözlők és tisztelgők vezetői által mondott beszédekre a püspök úr mindannyiszor lelkes, megható és buzdító szavakkal válaszolt. Másnap, aug. 27-én a szokásos harangszó jelzés után, délelőtt kezdődött a felszentelési ünnepély, mely a következő sorrenddel folyt le: 1. begyűlő ének – a XVI. dicséret; énekelte a gyülekezet 2. invokáció – a XC. zsoltár; énekelte a gyülekezet 3. Szent hitünk hajlékában – előadta a helybeli dalkör 4. imát mondott Földes György zabolai lelkész, espereshelyettes 5. Szent ima száll – karének; éneklte a dalkör 6. alkalmi egyházi beszédet tartott Nagy Károly teológiai tanár 7. Oh kereslek – karének; előadja a dalkör 8. folszentelő beszédet és imát mondott dr. Bartók György püspök 9. A CCXVIII dicséret 3. és 4. versét énekelte a gyülekezet 10. keresztelt Bodor János zágoni ref. lelkész 11. úrvacsorai beszédet tartott Kenessey Béla, a Teológia igazgatója 12. Az úri szent vacsorát kiosztották: dr. Bartók György püspök, Kenessey Béla és Péter Károly orbai esperes 13. úrvacsorai éneket énekelte a gyülekezet 14. berekesztő imát mondott Veres Károly helybeli lelkész 15. Himnusz – énekelte a gyülekezet. Ünnepély után 90 terítékű ban-*

kett, s azt követőleg az egyházközség javára a helybeli tanulóifjúság által rendezett táncmulatság zárta be e napot."¹²⁹

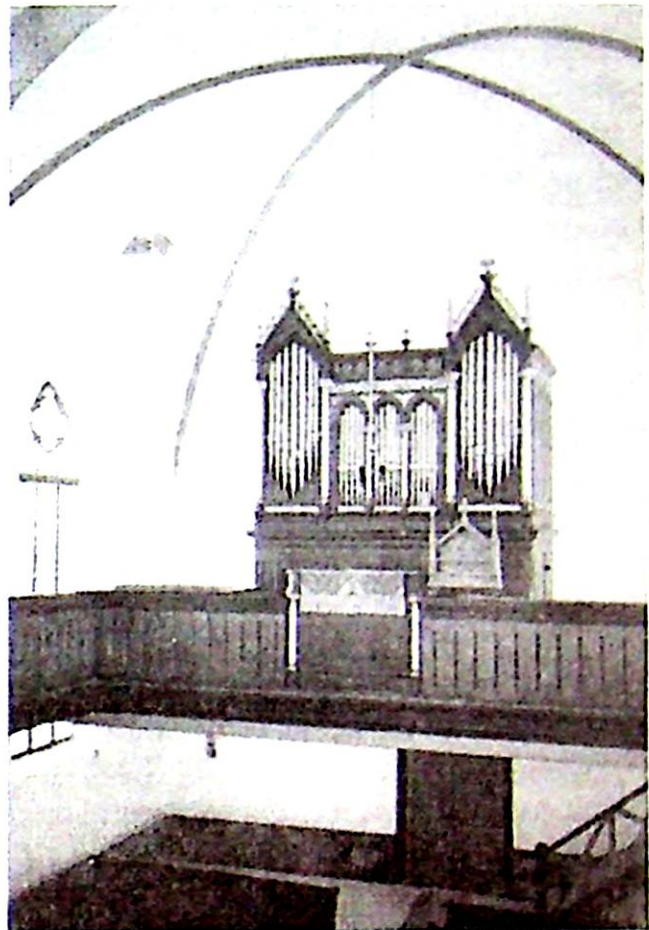
Másnap, augusztus 28-án reggel fél nyolckor a püspök elnöklete alatt az egyházközség vezetői és a vendégek gyűlést tartottak, melyen méltatták az előző nap eseményeit.

A templom belső berendezése

A templom építésével párhuzamosan az egyháztanács intézkedéseket tett a templom belső berendezést illetően is. Különbőféle mesterekkel tárgyalt, szerződéseket kötött, pályázati hirdetéseket tett közzé. Előfordult, hogy három – négy mesterrel is tárgyalásokat folytatott, mígnem sikerült megtalálnia az elvárásoknak és igényeknek megfelelőt.

Az orgona

A régi templom elavult orgonája használhatatlan lévén, új orgonáról kellett gondoskodni. A presbitérium 1894. március 7-én a falu nagytiszteletű lelkészét kérte meg, hogy „*néhány orgonaépítővel egy új orgona megszerzése iránt a régi orgona eladása ügyében lépjenek érintkezésbe.*”¹³⁰ E felhívás után a lelkész elkészítette egy új orgona költségvetését, melyből kiderült, hogy mintegy 1000 forintba kerülne. Az egyháztanács e pénzüsszeg megszerzésének módjáról tanakodott, s 1894. november 4-én a következő döntés született: „*Határozatott,*

Az orgona